

OD SPUTNJIKA DO LENOVA: ŠEST TALASA AMERIČKOG DEKLINIZMA POSLE DRUGOG SVETSKOG RATA⁵

Sažetak

U ovom radu autori propituju različite talase američkog deklinizma, od Drugog svetskog rata naovamo. U prvom delu rada dat je opis prvih pet talasa američkog deklinizma, od sredine pedesetih godina prošlog veka, pa do kraja Hladnog rata. U drugom delu rada prikazana je najnovija faza američkog opadanja, kao i sličnosti i razlike između današnjeg trenutka i momenata kroz koje su Sjedinjene Američke Države već prošle.

Ključne reči: međunarodni odnosi, moć, Sjedinjene Američke Države, proces pomeranja moći, opadanje u moći, budućnost američke moći

„Urbs antiqua fuit... Urbs antiqua ruit.“

„Bio jednom jedan stari grad... Stari grad je pao.“
(Vergilije, *Eneida*)⁶

„Rim je pao, Vavilon je pao, doći će red i na Hajndhed“
(Džordž Bernard Šo)⁷

3 Profesor, Univerzitet u Beogradu – Fakultet političkih nauka. E-mail: dragan.simic@fpm.bg.ac.rs

4 Asistent, Univerzitet u Beogradu – Fakultet političkih nauka. E-mail: dragan.zivojinovic@fpm.bg.ac.rs

5 Tekst primljen 30. oktobra 2010. godine.

6 Videti: Virgil, *The Eneid*, navedeno prema: Cullen Murphy, „Are we Rome: The Fall of an Empire and the fate of America“, *The Washington Post*, Friday, June 29, 2007, izvor: internet 29/06/07 <http://www.washingtonpost.com/wp-srv/style/longterm/books/chap1/arewerome.htm>

7 Videti: George Bernard Shaw, *Missalliance*, izvor: Internet: 11/11/08 <http://www.gutenberg.org/files/943/943-h/943-h.htm> Ovako u originalu kaže sam Šo. Pol Kenedi u svojoj knjizi *Uspori i pad velikih sila* kaže Skarsdejl, misleći na nekadašnji finansijski centar Londona. Kolin Foster piše da je 1909. godine, kad je ovo napisao, sam Šo

UVOD

Malo je mesta na svetu u kojima se tako mnogo istorije može naći na jednom mestu, kao što je to slučaj sa Istanbulom. Ovaj drevni, divni grad, koji Evropu i Aziju spaja u jedno, baštini ostatke nekih od najmoćnijih imperija koje su ikada postojale. Od rimskih cezara, preko vizantijskih vasileusa, do otomanskih sultana, Istanbul je bio jedan od najvažnijih gradova sveta. Za osvajače najvrednija meta, za branioce najveća svetinja, činilo se da će moć i slava ovog grada trajati večno. Ali, kao što je to bio slučaj i sa ostalim velikim imperijama iz prošlosti, ipak nije bilo tako. Iako se i dalje kupa u vodama Bosfora, Zlatnog roga i Mramornog mora, i uprkos činjenici da sa svojih petnaestak miliona stanovnika predstavlja jedan od najvažnijih privrednih centara ovog dela sveta, Istanbul više nije mesto iz kod se upravlja sudbinama dalekih provincija, država i ljudi. Imperija, moć i slava su otišli negde drugde, ostavivši za sobom setu i priče o prolaznosti. I upravo šetajući njegovim prepunim ulicama i gledajući sve te dragocene spomenike kulture i građevine koje i dalje prkose zubu vremena i teraju na divljenje, čovek ne može a da se ne zapita da li je ovo sudbina koja će neminovno zadesiti i najmoćniju svetsku silu danas, Sjedinjene Američke Države, te zapadnu civilizaciju uopšte.

S obzirom na to da imamo manjak prostora, mi ćemo se u ovom radu ograničiti na propitivanje teza o tome da je kraj američke ere već otpočeo i da je američka dominacija u svetskim poslovima, koja je po nekima bila jedna od ključnih odlika poslehladnoratovskog sveta, završena.⁸ Takođe, imajući u vidu da ovo nije prvi put da se o opadanju američke moći naširoko raspravlja

mislio na gradske rentijere, dok je Pol Kenedi to preformulisao menjajući reč „Hajndhed“ rečju „Skarsdejl“. Videti: Paul Kennedy, *The Rise and Fall of the Great Powers*, Unwin Hyman, London 1988, p. 533. navedeno prema: Colin Foster, „The USA as Hyperpower“, izvor: internet 12/08/10 <http://www.workersliberty.org/files/usa.pdf>; Sam Kenedi, u fusnoti koja objašnjava njegovu parafrazu Šoove rečenice, piše sledeće: „Komentar iz *Misalliance* (1909) u originalu glasi „Hindhead’s turn will come“. Kao što Hobsbaum beleži u *Industry and Empire*, str. 193, „to je bila uzrečica berzanskih službenika u oblastima južno od Londona, koji su prosperirali dok su druge oblasti privrede bile pod pritiskom.“ Videti: Pol Kenedi, *Uspon i pad velikih sila*, Službeni list SRJ, CID, Podgorica, 1999, str. 589–590.

- 8 Po Kristoferu Lejnu, profesoru političkih nauka i nacionalne bezbednosti na Džordž H. V. Buš školi teksaškog A & M Univerziteta, postoje dve ključne odlike poslehladnoratovske međunarodne politike: 1) unipolarnost i, paralelno sa tim, hegemonija Sjedinjenih Američkih Država i 2) globalizacija. Videti: Chrystopher Layne, „The Waning of U. S. Hegemony – Myth or Reality“ – A Review Essay“, *International Security*, Vol. 34, No. 1, Summer 2009, pp. 147–172. (Za ovaj Lejnov stav naročito videti stranu 147)

u američkoj i svetskoj javnosti, ove pretpostavke će biti posmatrane kroz isto-rijski kontekst i istražiće se koliko je najnovija faza američkog deklinizma stvarna i definitivna, a koliko prolazna kategorija. Treba takođe istaći da ćemo se u radu samo u najkraćem pozabaviti ovom temom, jer da bi se ova tema u potpunosti istražila, potrebni su čitavi timovi istraživača i zasigurno to-movi knjiga. U svakom slučaju značaj teme je ogroman, jer od činjenice kakav će biti raspored moći u međunarodnim odnosima, odnosno da li će svetom dominirati jedna ili više velikih sila zavisi mnogo toga, naročito ako se ima u vidu međunarodni položaj i spoljna politika manjih i srednjih država, kojima Republika Srbija svakako pripada.⁹

Glavna hipoteza koja se propituje u radu jeste činjenica da kad je u pitanju procena da li je neka zemlja u konačnom opadanju treba biti veo-ma pažljiv, ne samo zato što je to jako teško proceniti, već i zato što takve pogrešne procene mogu imati ogromne posledice po države koje to rade i njihove konkretne spoljne politike. U prvom delu rada dat je opis prvih pet talasa američkog deklinizma, od sredine pedesetih godina prošlog veka, pa do kraja Hladnog rata. U drugom delu rada opisana je najnovija faza američ-kog opadanja, a takođe su date sličnosti i razlike između današnjeg trenutka i nekih drugih sličnih momenata kroz koje su Sjedinjene Američke Države prošle.

9 O uticaju strukture i rasporeda moći u međunarodnim odnosima na dešavanja u njima videti: Kenet N. Volc, *Teorija međunarodne politike*, Centar za civilno-vojne odnose, Alexandria press, Beograd, 2008; Džon Miršajmer, *Tragedija politike veli-kih sila*, Udruženje za studije Sjedinjenih Američkih Država u Srbiji, Beograd, 2009; O različitim strukturama i rasporedima moći videti: Vojin Dimitrijević, Radoslav Stojanović, *Međunarodni odnosi*, Centar za publikacije Pravnog fakulteta, Beograd, 1988, str. 394–395. Po profesorima Dimitrijeviću i Stojanoviću, *Imperijalni raspored moći* „postoji onda kada u međunarodnoj zajednici prevlada jedan centar, koji ima odlučujući uticaj na pojedine jedinice“. Kada je broj tih centara, koji prevladava u odnosima između različitih subjekata, veći od jednog ali ipak nije takav da se izražava sa nabranjem svih subjekata, onda se govori o *polarizovanom* rasporedu moći. Ako postoje dva takva centra moći govori se o *bipolarnom* ili *dvopolnom rasporedu*, a ako je taj broj veći od dva onda je *multipolarni*. Takođe, ako je moć ravnomerno raspoređena na sve subjekte, takav raspored moći naziva se *nepolarizovanim* ili *difu-znim*. Videti šire o tome: isto, str. 394–395.

„NJUJORK – VENECIJA NA RECI HADSON“?¹⁰

Iako svako vreme ima svoje posebnosti, i svaka nova generacija ljudi na zemlji svoje doba vidi kao posebno i izuzetno, čini nam se da su ova vremena ipak drugačija od drugih. Pored velikog tehnološkog napretka i nikad većeg stepena globalizovanja sveta, izgleda da smo svedoci i suštinskih promena u međunarodnim odnosima, kada se centar svetske moći pomera sa Atlantika na Pacifik, od Evrope i Amerike ka Aziji i Istoku. Uprkos tome što te promene neki ugledni teoretičari međunarodnih odnosa danas nazivaju revolucionarnim, ovakve teze nisu sasvim nove i mogu se pratiti, u najmanju ruku, još od sredine osamdesetih godina prošlog veka i već pominjane knjige profesora istorije na Univerzitetu Jejl, Pola Kenedija, koja je pod naslovom *Uspomina i pad velikih sila* objavljena u jesen 1987. godine.¹¹ Međutim, čini se da je danas, a u svetlu velike finansijske krize koja pogađa ceo svet, te ratova u Avganistanu i Iraku u kojima je Amerika zaglibljena već nekoliko godina, ovo postala konvencionalna mudrost. Naime, gotovo da nema svetskog ili nacionalnog medija u kojem se o opadanju američke moći ili kraju američke ere ne govori kao o gotovoj stvari. Takođe, ogroman broj knjiga, stručnih i novinskih članaka posvećen je ovoj tematici, a koliko je tek ovo predmet svakodnevnih razgovora običnih ljudi nemoguće je izračunati.¹²

10 Videti: Niall Ferguson, „Venice on the Hudson“, *The Los Angeles Times*, Monday, May 14, 2007. izvor: internet, 05/14/07 <http://latimes.com/2007/may/14/opinion/oe-ferguson14>

11 Po rečima bivšeg američkog državnog sekretara i savetnika za nacionalnu bezbednost, Henrija Kisindžera, trenutno se u svetu dešavaju tri istovremene revolucije: a) transformacija tradicionalnog sistema nacionalnih država u Evropi; b) izazov tradicionalnoj suverenosti država koji dolazi od radikalnog islamskog izazova i c) pomeranje centra međunarodnih poslova od Atlantika ka Pacifiku i Indijskom okeanu. Videti: Henry Kissinger, „The Tree Revolutions“, *The Washington Post*, April 7, 2008, p. A 17. Sve to zajedno, po njemu, uzrokuje da „se nalazimo u trenutku kada je međunarodni sistem u razdoblju promena nezabeleženih u poslednjih nekoliko stotina godina“. Videti: Charlie Rose Show – Conversation with Henry Kissinger, Zbigniew Brzezinski and Brent Scowcroft, izvor: Internet 07/01/07 http://www.csis.org/media/csis/events/070615_nyc_rose.pdf; Videti: Pol Kenedi, *Uspomina i pad velikih sila*, Službeni list SRJ, CID, Podgorica, 1999.

12 Kako su to izračunali Ajvo Dalder i Džejms Lindzi, samo u šestomesečnom periodu koji je prethodio maju 2003. godine, što se inače smatra vrhuncem američke posthladnoratovske moći (Po Aronu Fridbergu, profesoru međunarodnih odnosa na Univerzitetu Princeton, taj vrhunac ima i svoj tačan datum: 1. maj 2003. godine, na dan kad je Predsednik Džordž V. Buš na nosaču aviona Abraham Linkoln stajao ispred natpisa „misija ostvarena“ i u govoru, koji je tada održao, proglasio kraj velikih operacija u Iraku), fraza „američka imperija“ pojavila se u novinskim

Ukratko, priča o opadanju američke moći i kraju američke ere postala je „duh vremena“, aksiom koji gotovo da ne treba ni dokazivati. Poput imperija iz prošlosti, i ova američka će se urušiti, prateći prirodne zakone smene godišnjih doba, noći i dana, života i smrti, jednom rečju kruga na koji liči čitav ljudski život.¹³ Jer, ako su sve imperije dosad doživljavale svoj vrhunac i onda tonule u zaborav, zašto bi Sjedinjene Američke Države bile izuzetak? Da citiramo Rusoa, „ako su Sparta i Rim propali, koja se država uopšte može nadati večnom trajanju?“¹⁴ Izgleda da će, kako to slikovito opisuje britanski historičar Nial Ferguson, Njujork uskoro postati „Venecija na reci Hadson“, u koji će turisti vrlo brzo ići ne da bi se divili najmoćnijem gradu na svetu, već da bi razgledali ostatke njegove nekadašnje moći.¹⁵ Da li smo svedoci

tekstovima više od 1000 puta. Videti: Ivo Daalder and James Lindsay, „American Empire, Not ‘If’ but ‘What Kind,“ *New York Times*, May 10, 2003. Navedeno prema: S. G. Brooks, W. C. Wohlforth, *The World out of Balance*, Princeton University Press, Princeton, New Jersey, 2008, p. 1. Za Fridbergove stavove na ovu temu videti: Aaron Friedberg, „Same old songs: What Decinists (and Triumphalists) miss“, *The American Interest*, November / December 2009, izvor: internet: 16/08/10; http://www.viet-studies.info/kinhte/Friedberg_Declinist_AI.htm; Na sličan način, danas postoji ogroman broj naslova koji govore o opadanju američke moći i kraju američke ere. Stoga je Ejmi Čua, profesorka Univerziteta Jejl i autorka veoma zapažene knjige o usponu i padu imperija, u pravu kad tvrdi da je „posle 11. septembra 2001. godine i invazije na Avganistan i Irak, pisati o imperijama i imperijalizmu, bilo sa odobravanjem ili sa osudom, praktično postalo industrija“. Videti: Amy Chua, *Day of Empire: How Hyperpowers rise to global dominance and why they fall*, Doubleday, New York, 2007, p. xx.

- 13 Šire o ovom cikličnom shvatanju istorije videti u: Smilja Tartalja, *Skriveni krug*, Udruženje za političke nauke Jugoslavije, Čigoja štampa, Beograd, 1998, drugo izdanje; ili: Dragan R. Simić, *Poredak sveta*, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd, 1999. Pišući istoriju uspona i pada jedne druge velike pomorske sile iz prošlosti, Republike Venecije, Džon Martin i Denis Romano odlično „hvataju“ suštinu ovog pristupa izučavanju imperija: „organicistički model venecijanske istorije – u kojem se sada Venecija, poput Starog Rima, može shvatiti na način na koji se uspinje ka velikom, zlatnom ili imperijalnom dobu da bi onda doživela postepeno ali neizbežno opadanje, i u kojem sudbina tog grada može da posluži kao još jedan dokaz teorije da je politika analogna ljudskom telu“. Videti šire o tome u: John Martin, Denis Romano, „Reconsidering Venice“, in: John Martin, Denis Romano, Eds., *Venice Reconsidered – The History and Civilization of an Italian City State 1297–1797*, The Johns Hopkins University Press, Baltimor, 2000, pp. 1- 35. (citaj je sa strana 13–14.)
- 14 Videti: Jean-Jacques Rousseau, *The Social Contract*, London: I. M. Dent, 1947, Book III, Chap. XI, p. 73. Navedeno prema: Samuel P. Huntington, „The U. S. – Decline or Renewal“, *Foreign Affairs*, Winter 1988/1989, pp. 76–96. (citaj je sa strane 96)
- 15 Videti: Nial Ferguson, „Venice on the Hudson“.

propasti američke imperije, odnosno kraja američke ere? Da li velike sile zaista propadaju preko noći i nestaju sa svetske pozornice jednom zauvek, da se više nikada ne vrate? Da li je posle 122 godine, od izlaska na svetsku scenu u ratu protiv Španije, Amerika konačno primorana da se, ophrvana unutrašnjim problemima kao i teško održivim i preskupim međunarodnim obavezama, opet okrene sebi?

ŠEST TALASA AMERIČKOG DEKLINIZMA POSLE DRUGOG SVETSKOG RATA

Pod deklinizmom se u ovom radu podrazumevaju stavovi i čitav diskurs koji se pokreće oko verovanja da je moć neke zemlje (u ovom slučaju SAD) u neizbežnom opadanju. Naime, iako je priča o opadanju imperija stara koliko i one same,¹⁶ ovaj pojam je postao naročito popularan tokom debate koja se krajem osamdesetih godina prošlog veka vodila između već pominjanog Pola Kenedija i pristalica njegovih teza iznetih u knjizi *Uspon i pad velikih sila* (u kojoj se govorilo o opadanju američke moći), sa jedne strane, i Džozefa Naja, profesora harvardskog Univerziteta koji je predvodio školu mišljenja koja je verovala da američka premoć nije nestala već da će i budućnost pripasti Americi. Kenedi i njegove pristalice sebe su nazivali deklinistima, a Naja i one koji su verovali u mogućnost obnove američke moći revivalistima¹⁷. U

16 O ideji deklinizma u zapadnoj istoriji videti: Arthur Herman, *The Idea of Decline in Western History*, Free Press, New York, 1997; ili: Edward N. Luttwak, „From Homer to Unabomber: Declinists across the Age: Review Essay“, *Foreign Affairs*, Vol. 76, No. 1, January/ February 1997, pp. 153–158.

17 Videti više o tome u: Joseph Nye, Paul Kennedy, „What to do about Decline“, *The New York Review of Books*, Volume 36, Number 10, March 16, 1989; Joseph Nye, Paul Kennedy, „Is the US Declining“, *The New York Review of Books*, Volume 37, Number 15, October 11, 1990; Joseph S. Nye, „Against Declinism“, *The New Republic*, October 15, 1990, pp. 12–13; Joseph S. Nye, Jr, „Understanding U. S. Strength“, *Foreign Policy*, Fall 1988; Joseph S. Nye, Jr., „Soft Power“, *Foreign Policy*, Fall, 1990; Joseph S. Nye, Jr., *Bound to Lead – The Changing Nature of American Power*, Basic Books, New York, 1990; Aaron L. Friedberg, „Review: The Political Economy of American Strategy“, *World Politics*, Vol. 41, No. 3, April 1989, pp. 381–406; Aaron L. Friedberg, „The Strategic Implications of Relative Decline“, *Political Science Quarterly*, Autumn 1989, pp. 401–431; Samuel P. Huntington, „The U. S. – Decline or Renewal“, Charles A. Kupchan, „Review: Empire, Military Power, and Economic Decline“, *International Security*, Vol. 13, No. 4, Spring 1989, pp. 35–63; Anthony Giddens, Michael Mann and Immanuel Wallerstein, „Review: Comments on Paul Kennedy’s *The Rise and Fall of the Great Powers*“, *The British Journal of Sociology*, Vol. 40, No. 2, June 1989, pp. 328–340; Henry R. Nau, *The Myth of America’s Decline: leading the world economy into the 1990s*, Oxford University Press, New York, 1990;

knjizi *Predodređeni da vode* (Bound to Lead), koja je obeležila prethodnu veliku debatu između deklinista i revivalista, Naj tvrdi da je opadanje jedna vrlo „nezgodna“ reč, jer podrazumeva „dva sasvim različita koncepta: smanjenje spoljašnje moći i unutrašnje pogoršanje stanja u zemlji ili njeno propadanje. Ipak, zemlja može doživeti opadanje u jednom smislu ali ne u drugom. Na primer, sedamnaestovekovna Holandija je cvetala iznutra, ali je opadala u moći, jer su druge države postajale moćnije... Očigledno su dva koncepta opadanja povezana. Pogoršanje unutrašnjeg stanja može doprineti gubljenju spoljašnje moći, dok je često teško identifikovati koje unutrašnje promene su bile glavni uzrok gubitka moći i kada su se pojavili“.¹⁸ Dvadesetak godina kasnije profesor Naj je postao nešto određeniji u pogledu značenja ovog pojma. Po njemu, „reč „opadanje“ ima dve različite dimenzije: apsolutno opadanje u smislu nazadovanja (propadanja) i relativno opadanje u kojoj izvori moći drugih država rastu ili ih one koriste na mnogo delotvorniji način“.¹⁹ Drugim rečima, Naj pod relativnim opadanjem podrazumeva odnose moći, to jest situaciju sa kojom se zemlja suočava u odnosu na spoljašnje izazove i kako njena moć izgleda s obzirom na moć njenih konkurenata dok se kod apsolutnog opadanja može govoriti o unutrašnjim problemima i nazadovanju koje ne mora nužno da znači i opadanje u odnosu na ostale, s obzirom na to da zavisi i od toga u kakvom

Joseph S. Nye, „American Strategy after Bipolarity“, *International Affairs*, Vol. 66, No. 3. July 1990, pp. 513–521; Susan Strange, „The Persistent Myth of Lost Hegemony“, *International Organization*, Autumn 1987, pp. 551–574; Helen Milner, Jack Snyder, „Lost Hegemony“, *International Organization*, Autumn 1988, pp. 749–750; Charles Tilly, „Review: Rise, Decline, Fall“, *Sociological Forum*, Vol. 5, No. 2, June 1990, pp. 323–329; Za kasnije osvrte videti naročito: Henry Nau, „Why ‘The rise and fall of Great Powers’ was wrong“, *Review of International Studies*, No. 27, 2001, pp. 579–592; Michael Cox, „Is the United States in decline – again? An Essay“, *International Affairs*, Vol. 83, No. 4, 2007, pp. 643–653; Aaron Friedberg, „Same old songs: What Declinists (and Triumphalists) miss“, Robert J. Lieber, „The Declinists are Wrong Again“, *Perspectives*, 47, July 30 2008, izvor: internet 1/08/10 <http://www.biu.ac.il/Besa/perspectives47.html>; Edward Luttwak „The Declinists, Wrong again: The Atlantic Future of the 21st Century“, *The American Interest*, November December 2008, pp. 6–13; Joseph S. Nye, Jr., „The Future of American Power: Dominance and Decline in Perspective“, *Foreign Affairs*, November/ December 2010, izvor: internet 26/10/10 <http://www.foreignaffairs.com/articles/66796/joseph-s-nye-jr/the-future-of-american-power>;

18 Videti: Joseph S. Nye, Jr., *Bound to Lead- The Changing Nature of American Power*, Basic Books, New York, 1991, p. 14.

19 Videti: Joseph Nye, Jr., „The Future of American Power: Dominance and Decline in Perspective“, nav. delo.

se stanju nalaze drugi.²⁰ Dakle, svedeno na samu svoju suštinu opadanje, kako nas na to upozorava Rejmon Aron, opisuje odnose moći.²¹

Iako u Americi postoji duga tradicija deklinizma, svoju najnoviju uzlaznu putanju ovakvi stavovi započeli su nakon što je rat u Iraku krenuo loše po Amerikance, negde od sredine 2003. godine, da bi doživeli vrhunac tokom 2008. godine, neposredno pre i nakon izbivanja svetske ekonomske krize iz septembra 2008. godine.²² Međutim, da takvi pesimistični pogledi na budućnost američke moći nisu ništa novo pokazao je poznati harvardski politikolog, Semjuel Hantington, u jednom veoma važnom tekstu objavljenom u časopisu „Foreign Affairs“ krajem osamdesetih godina prošlog veka, reagujući na već pomenutu Kenedijevu knjigu. Naime, on u tom tekstu razlikuje pet talasa američkog deklinizma od 1950-ih naovamo²³: prvi talas započeo je 1950-ih, doživевši kulminaciju 1957. godine, nakon lansiranja „Sputnjika“; drugi talas otpočeo je krajem šeste decenije dvadesetog veka i vremenski se poklapao sa „kredom“ Niksonove i Kisindžerove spoljne politike o svetu sa više centara moći i obnove svojevrsne ravnoteže snage koja je trebalo da podseća na „evropski koncert“ iz vremena posle Bečkog kongresa; treći talas deklinizma „zapljusnuo je“ Ameriku neposredno posle velikog naftnog šoka i enormnog povećanja cena nafte 1973. godine; četvrti talas bio je karakterističan za spoljnopoličke neuspehe predsednika Kartera, sovjetsku intervenciju u Avganistanu, te revoluciju u Iranu iz 1979. godine, kao i poljuljano samopouzdanje Amerike; peti talas svog najvažnijeg predstavnika imao je upravo u profesoru Kenediju, a glavne pretnje američkoj moći bile su ogroman fiskalni deficit, kao i strah od uspona Japana, kao velike trgovačke sile i mogućeg takmaca

20 „Moć je relativna (mora se posmatrati u odnosu na to šta drugi imaju – prim. aut.) i zavisi delimično od onoga šta se dešava kod kuće i mnogo više od onoga šta se dešava napolju. Neka imperija može preživeti i mnogo duže pošto određeni delovi civilizacije počnu da propadaju ako su spoljašnji izazivači slabi... Država takođe može opadati u moći u odnosu na druge države ukoliko odluči da ne koristi izvore moći koji su joj na raspolaganju“. Videti: Joseph S. Nye, Jr., *Bound to Lead- The Changing Nature of American Power*, pp. 14–15.

21 „Dekadencija podrazumeva vrednosne sudove... opadanje prosto opisuje odnose moći.“ Raymond Aron, *In defense of Decadent Europe*, South Bend, Ind., Regnery Gateway, 1979, navedeno prema: Isto, p. xv.

22 O dugoj tradiciji deklinizma u Americi videti odličan tekst Alena Dauda objavljen u časopisu *Policy Review*. Videti: Allan W. Dowd, „Declinism“, *Policy Review*, No. 144, August – September 2007, pp. 83–97; ili: James Fallows, „How America can rise again“, *The Atlantic Monthly*, izvor: internet 16/08/10 <http://www.theatlantic.com/doc/print/201001/american-decline>;

23 Videti: Samuel P. Huntington, „The U. S. – Decline or Renewal“, pp. 94–95.

američkoj prevlasti u svetskim poslovima.²⁴ Ovim prethodno nabrojanim fazama američkog deklinizma mogli bismo dodati i najnoviju, šestu fazu koja je započela sa ratom u Iraku iz 2003. godine (tačnije sa početkom pobune i povećanjem broja američkih žrtava), a svoj vrhunac doživela je sa svetskom ekonomskom krizom koja je otpočela 15. septembra prethodne godine, kolapsom banke Liman Broders i lavinom dešavanja koje je to urušavanje pokrenulo.²⁵ U tabeli 1 pokušali smo da damo uporedni prikaz šest talasa američkog deklinizma od Drugog svetskog rata naovamo (prvih pet faza deklinizma navedene su prema Hantingtonu, dok su naslovi tih faza naši).

Tabela 1. Šest talasa američkog deklinizma posle Drugog svetskog rata

Talasi deklinizma	Glavne odlike talasa	Period trajanja	Administracija	Glavni predstavnici
Deklinizam Sputnjika	SSSR kao pretnja Americi sa visokim stopama privrednog rasta; privredni rast omogućava SSSR-u da se ubrzano naoružava; tehnološki i naučni napredak Sovjetskog Saveza	1957–1958.	Predsednik Dvajt D. Ajzenhauer	Gajtherova Komisija
Deklinizam obnovljene ravnoteže snaga	Pojava novih centara moći (pre svega ekonomskih), poput Zapadne Evrope i Japana, tera supersile na kompromis i delovanje u „koncertu“	1969–1973.	Predsednik Ričard M. Nikson	Ričard M. Nikson Henri A. Kisindžer

24 Videti: Isto, pp. 94–95.

25 Prema Faridu Zakariji, „slom iz (prim. aut.) 2008. godine bio je najgori svetski finansijski kolaps od 1929; to je bio uvod u najgore usporavanje ekonomije nakon Velike depresije. Svaki je događaj prošle godine bio bez presedana: uništenje približno 40 hiljada milijardi dolara vrednosti kapitala u globalnoj ekonomiji; nacionalizacija najvećih američkih hipotekarnih kreditora; najveći bankrot u istoriji (Liman Braders); nestanak investicione banke; ...podsticajni paketi (vlada-prim. aut.) širom sveta vredni hiljade milijardi dolara. Proživljavamo vremena koja će se prepričavati i proučavati generacijama.“ Videti: Farid Zakarija, *Svijet nakon Amerike*, Fraktura, Zagreb, 2009. str. 13.

Deklinizam naftnog šoka	Naftni embargo zemalja OPEK-a govori da nuklearne bojeve glave nisu najvažniji izvor moći na svetu a da onaj ko ima naftu može i te kako uticati na svetska dešavanja	1973–1974.	Predsednik Ričard M. Nikson	Ričard M. Nikson Henri A. Kisindžer
Deklinizam poljuljanog samopouzdanja	Povlačenje iz Vijetnama; sovjetska intervencija u Avganistanu; revolucija u Iranu i „kriza talaca“; Karterov „melanholični“ govor	U vreme administracije Predsednika Kartera, naročito druga polovina njegovog mandata	Predsednik Džejms Erl Karter	Predsednik Džejms Erl Karter
Deklinizam „imperijalnog prerašezanja“ (imperial overstretch)	Trgovinski i budžetski deficit; narasla ekonomska moć Nemačke i Japana; kupovina „Kolumbija pikčrsa“ od strane Sonija; Bušova ponuda Nemačkoj za „partnerstvo u vođstvu“	Drugi mandat Ronalda Regana i prva polovina mandata Predsednika Džordža H. V. Buša sve do Prvog zalivskog rata	Predsednik Ronalda Regana Predsednik Džordž H. V. Buš	Pol Kenedi Volter Rasel Mid Dejvid Kaleo
Deklinizam „uspona ostalih“	Rat u Iraku i Avganistanu; Katastrofalna reakcija američkih vlasti na uragan Katrina; kupovina kompjuterskog dela kompanije IBM od strane kineske kompanije Lenovo; „Uspori“ Kine, Indije, Rusije, Brazila i drugih „ostalih“; svetska ekonomska kriza i krah Vol Strita iz 2008. godine	Od početka pobune u Iraku iz 2003. godine do danas	Predsednik Džordž V. Buš Predsednik Barak Obama	Farid Zakaria Parag Kana Kišore Mahbubani Robert Pej Nial Ferguson

AMERIČKI DEKLINIZAM TOKOM HLADNOG RATA

Prvi talas američkog deklinizma posle Drugog svetskog rata, koji smo mi ovom prilikom nazvali „Deklinizmom Sputnjika“ a koji je po Semjuelu Hantingtonu doživeo svoj vrhunac tokom 1957. godine, lansiranjem satelita „Sputnjik“, bio je rezultat američkog straha od narasle sovjetske moći, a koja se pre svega ogledala u velikim stopama ekonomskog rasta koje je SSSR tada ostvarivao, te u tehnološkom napretku koji je svoj vrhunac doživeo lansiranjem satelita na koji SAD tada nisu imale adekvatan odgovor. Između ostalih, i Gajtherova komisija, koja je savetovala predsednika Ajzenhauera po pitanju nuklearnog oružja, upozoravala je Amerikance na ozbiljne probleme sa usponom sovjetske moći, a Nikita Hruščov, tadašnji sovjetski lider, pretio je Amerikancima da će ih „sahraniti“ (naravno, u ekonomskom smislu).²⁶ Po rečima istoričara Dereka Liberta, „preovlađujuće pitanje (u Sjedinjenim Američkim Državama – prim. aut.), tokom 1950-ih, bilo je da li jedno očigledno meko, hedonističko američko potrošačko društvo ima snage za dugo, beskrajno nadmetanje sa komunizmom“.²⁷ Generacije koje su tražile sebe, a kojima je posle rata bilo veoma teško objasniti šta je to u šta se ne sme dirati, izabrale su na izborima 1960. godine za svog predsednika Džona Ficdžeralda Kenedija, čoveka koji im je, poput Baraka Obame, pedesetak godina kasnije, ulivao nadu da Amerika može opet postati moćna kao što je nekada bila.

Deklinizam obnovljene ravnoteže snaga, kako smo nazvali drugi talas američkog deklinizma posle Drugog svetskog rata, bio je rezultat kako rata u Vijetnamu, tako i unutrašnjih problema sa kojima su se Sjedinjene Američke Države suočavale (problemi se nisu ticali samo ekonomije, mada su oni bili ogromni, već su imali veze i sa celokupnom atmosferom u društvu i, uopšteno gledano, nepoverenjem stanovništva u državu i njene institucije kao takve). Kao jedan od najboljih spoljnopolitičkih tandemata ikada, predsednik Ričard M. Nikson i njegov savetnik za nacionalnu bezbednost, Henri Kisindžer, po-

26 Gajtherova komisija dobila je ime po svom šefu, Horasu Rouanu Gajtheru, tadašnjem prvom čoveku Fordove zadužbine, a koji je bio na čelu tima stručnjaka koji je predsedniku Ajzenhaueru predstavio rezultate istraživanja na temu „Odvraćanje (misli se na strategiju odvratanja – prim. aut.) i opstanak u nuklearnom dobu“. Videti šire o tome na sledećoj internet adresi: <http://www.fas.org/sgp/library/moynihan/appa9.html>; Za gorepomenuti Hruščovljev govor videti: „Foreign News: We will bury you“, *Time*, Monday, November 26, 1956, izvor: internet 02/10/10 <http://www.time.com/time/magazine/article/0,9171,867329,00.html> U govoru se, između ostalog, kaže i sledeće: „Sviđalo se to vama ili ne, istorija je na našoj strani. Sahranićemo vas.“

27 Videti: Derek Leebert, *The Fifty Year Wound*, Little Brown, London, 2002, navedeno prema: Allan W. Dowd, „Declinism“, nav. delo, p. 88.

kušali su da Americi ukažu na nužnost detanta u odnosima sa Sovjetskim Savezom, njegovog „uvlačenja u sistem“ tako što bi mu se povećale odgovornosti (ali i dala neka prava) za održavanje međunarodne stabilnosti, što bi samim tim smanjilo američke troškove za njeno održavanje.²⁸ Takođe, njihovo spektakularno „otvaranje Kine“ i naponi za okončanje rata u Vijetnamu, bili su deo zamisli o svetu kojim bi se upravljalo na način na koji se upravljalo Evropom posle Bečkog kongresa, 1815. godine. Dogovor o zajedničkim vrednostima i zajedničkim interesima bi, kako je to Kisindžer opisivao u svom doktoratu, obezbeđivao mir, jer bi takav jedan međunarodni sistem počivao na legitimnosti, te bi samim tim bio stabilniji i uključiviji, nego sistemi gde bi neki od glavnih igrača na svetskoj sceni bili isključeni iz njega.²⁹ Drugim rečima, bilo je potrebno da Amerika shvati granice svoje moći kako bi i u okolnostima nepovoljnim po nju uspevala da igra vodeću ulogu u svetu koji se ubrzano menjao i to ne na način koji bi Amerikanci želeli ili očekivali.

Treći talas američkog deklinizma posle Drugog svetskog rata usledio je, po Hantingtonovim rečima, odmah posle prethodnog talasa, doživевši svoj vrhunac u vreme izbijanja naftnog šoka iz 1973. godine, kada su cene nafte i naftnih derivata na svetskim tržištima enormno skočile.³⁰ Iako je naftni šok pogodio ceo svet, Amerikancima je ovo ipak najteže palo, jer su cene goriva na američkim pumpama (nacije koju je bez velikih automobila sa velikom potrošnjom

28 O Niksonovoj i Kisindžerovoj spoljnoj politici videti šire u: Fredrik Logevall, Andrew Preston, Eds., *Nixon and the World: American Foreign Relations, 1969–1977*, Oxford University Press, New York, 2008; ili: Robert Dallek, *Nixon and Kissinger – Partners in Power*, Harper, New York, 2007; Takođe videti nekoliko drugih odličnih biografija Henrija Kisindžera: Walter Isacson, *Kissinger*, Simon and Schuster, New York, 1993; Jussi M. Hanhimaki, *The Flawed Architect: Henry Kissinger and American Foreign Policy*, Oxford University Press, New York, 2004; Jeremi Suri, *Henry Kissinger and the American Century*, The Belknap Press of Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts, 2007; Nial Ferguson, jedan od najboljih istoričara današnjice, trenutno piše biografiju Henrija Kisindžera kao njegov zvanični biograf.

29 Po njegovim rečima, „Legitimnost, ovde, ne treba pobrkati sa pravednošću. Ona ne znači ništa drugo nego međunarodni sporazum o prirodi upotrebljivih aranžmana i o ciljevima i metodama dopuštenim u spoljnoj politici. Legitimnost podrazumeva da sve velike sile poštuju međunarodni poredak, u najmanju ruku toliko da nijedna država neće biti nezadovoljna tim poretkom, da bi, kao što je to bilo s Nemačkom posle Versajskog ugovora, svoje nezadovoljstvo izrazila revolucionarnom spoljnom politikom. Legitimni poredak ne isključuje sukobe, ali ograničava njihov domet“. Videti: Henri Kisindžer *Obnovljeni svijet*, Nakladni zavod Matice Hrvatske, Zagreb 1976. str. 7–9; navedeno prema: Dragan R. Simić, *Svetska politika*, Fakultet političkih nauka, Čigoja štampa, Beograd, 2009, str. 98.

30 Videti: Samuel P. Huntington, „The U. S. – Decline or Renewal“, p. 94.

goriva bilo gotovo nemoguće zamisliti) porasle nekoliko puta, a slike velikih redova na pumpama i danas predstavljaju jednu od najvećih noćnih mora nacije koja je najveći svetski uvoznik nafte. Zamislite državu koja poseduje ogromne nuklearne kapacite, najmoćniju svetsku ekonomiju i kulturni uticaj bez premca, a koja može biti bačena na kolena zabranom prodaje nafte od strane zemalja OPEK-a. Ideje kao što su teorija kompleksne međuzavisnosti imale su svoje korene upravo u ovim dešavanjima, a Ameriku i Amerikance su još jednom naterali na brigu i razmišljanje.³¹

Iako je predsednik Džejms Erl Karter u svojoj predizbornoj kampanji obećavao drugačiju spoljnu i unutrašnju politiku od onih koje su vodili njegovi republikanski prethodnici, stvari baš nisu išle onako kako je on planirao, te će on ostati upamćen kao jedan od slabijih predsednika.³² Tako se *četvrti talas američkog deklinizma posle Drugog svetskog rata*, po Semjuelu Hantingtonu, poklopio sa drugom polovinom njegovog mandata i događajima zbog kojih će on u velikoj meri i izgubiti predsedničke izbore u jesen 1980. godine. Povlačenje iz Vijetnama i pad Sajгона (koji se istina desio u vreme mandata predsednika Forda, ali je njegov eho odzvanjao i tokom trajanja Karterove administracije), ulazak sovjetskih trupa u Avganistan, te povećanje uticaja Kremļa u Angoli, Jemenu, Etiopiji i Nikaragvi, gubitak jednog od najznačajnijih američkih saveznika na Bliskom istoku, Irana, gde će se odigrati revolucija i promena vlasti, samo su neke od stvari koje su doprinele sumnji nacije u sop-

31 „Najjednostavnije definisana međuzavisnost znači uzajamnu zavisnost. Međuzavisnost u svetskoj politici se odnosi na okolnosti koje odlikuje uzajamnost uticaja između zemalja ili između aktera u različitim zemljama, pri čemu veliki utiču na male, ali i male i slabije zemlje mogu imati velikog uticaja na politiku velikih zemalja“. Videti šire o tome u: Robert O. Keohane, Joseph, S. Nye, *Power and Interdependence*, Longman, New York, 2001, Third Edition, p. 7. (prvo izdanje ove knjige izašlo je 1977. godine, dakle, pisano je u vreme svih ovih dešavanja).

32 Ovo je veoma osporavan stav u američkoj historiografiji jer se mora imati u vidu da je predsednik Karter zajedno sa svojim spoljnopolitičkim timom ostvario i neke značajne uspehe kao što je bio sporazum iz Kemp Dejvida o miru između Egipta i Izraela iz 1979. godine a činjeni su i veliki naponi na slabljenju Sovjetskog Saveza, posebno od strane njegovog savetnika za nacionalnu bezbednost, Zbignjeva Bžežinskog. Videti o tome nedavnu debatu koja se na stranicama časopisa „Foreign Policy“ vodila između Voltera Rasela Mida, jednog od poznatijih teoretičara američke spoljne politike i samog predsednika Kartera. Videti: Walter Russel Mead, „The Carter Syndrome“, *Foreign Policy*, January/ February 2010, izvor: internet 29/01/10 http://www.foreignpolicy.com/articles/2010/01/04/the_carter_syndrome; James Earl Carter, „Debate with Walter Russel Mead“, *Foreign Policy*, March/April 2010 izvor: internet 23/02/10 http://www.foreignpolicy.com/articles/2010/02/22/presidential_debate?print=yes&hidecomments=yes&page=full

stvenu budućnost i položaj Amerike kao svetske sile broj jedan.³³ Kad se ovo me doda i novi porast cena nafte, rast inflacije i, što je najvažnije, poljuljano samopouzdanje samog predsednika Kartera, jasno je da je kraj sedme decenije prošlog veka bio teško vreme za Sjedinjene Države.³⁴

Svakako najpoznatije delo *petog talasa američkog deklinizma posle Drugog svetskog rata* je već pominjana knjiga *Uspom i pad velikih sila* Pola Kenedija. Iako je svetlost dana ugledala u jesen 1987. godine, knjiga se još uvek štampa, a posle pretprošlogodišnjih dešavanja na Vol stritu nastupila je, naravno, ponovna jagma za ovim naslovom. Iako ekstenzivna po svom obimu (knjiga ima 662 strane u srpskom izdanju i više od hiljadu fusnota), njena logika je veoma jednostavna (poput svih knjiga koje pokušavaju da tako velike istorijske periode i tako velike probleme objasne na jednom mestu i u jednoj knjizi) i suštinski argumenti knjige dati su u uvodu i zaključku, to jest epilogu knjige.³⁵ Naime, istražujući istorijat uspona i pada velikih sila od Španije u 16. veku, preko Holandije u 17, Francuske u 18. i Britanije u 19. veku, pa do Sjedinjenih Američkih Država i Sovjetskog Saveza u 20. veku, Kenedi dolazi do zaključka da je glavni krivac za pad velikih sila zapravo neravnoteža u odnosu između strategije i ekonomije, preciznije između vojne sile i finansijske moći jedne države. Upozoravajući tada SAD da mogu doći u opasnost od „imperijalnog preprotezanja“³⁶ (Imperial Overstretch), što je bolest koja je uništavala sve ve-

33 Videti: Samuel P. Huntington, „The U. S. – Decline or Renewal“, pp. 94–95.

34 Kad je u pitanju predsednik Karter i njegovo poljuljano samopouzdanje, postoji jedan njegov čuveni govor koji je ostao upamćen pod nazivom „melanholični govor“ (malaise speech) a koji na najbolji način objašnjava dubinu nacionalnog i ličnog ponora sa kojima se on suočavao tokom svog mandata. Govor je održan 15. jula 1979. godine i prenošen je direktno na televiziji. Sam predsednik Karter, koji je pokušao da naciji iskreno kaže kako stoje stvari u vezi sa problemima sa kojima se zemlja tada suočavala, doživeo je da ta iskrenost, a naročito ton kojim je ona iskazana, od većeg dela javnosti bude doživljena kao odraz njegove slabosti i nespremnosti za funkciju koju obavlja. Za tekst govora videti: Jimmy Carter, „The Crisis of confidence speech“, 15. july 1979“, izvor: internet, 02/08/10 http://www.pbs.org/wgbh/amex/carter/film-more/ps_crisis.html

35 Videti: Pol Kenedi, *Uspom i pad velikih sila*, str. 11–19; 570–591; 593–597.

36 Objašnjavajući ovaj termin Kenedi kaže sledeće: „Ovo preispitivanje američkih mogućnosti će biti ozbiljno, zato što je ona, poput imperijalističke Španije oko 1600. ili Britanske Imperije oko 1900, naslednik ogromnog niza strateških obaveza koje su određene u prethodnim decenijama, kada je politički, ekonomski i vojni kapacitet ove nacije za uticanje na svetske poslove izgledao mnogo pouzdaniji. Kao posledica toga, Sjedinjene Države se sada izlažu riziku tako poznatom istoričarima uspona i pada prethodnih Velikih sila, koji se grubo može nazvati „imperijalna rastegnutosť“: drugim rečima, oni koji donose odluke u Vašingtonu moraju se suočiti sa mučnom

like sile pre nje, Kenedi iznosi argument da je „... bogatstvo... obično nužno da bi se poduprla vojna moć, a vojna moć je obično nužna da se bogatstvo stekne i zaštititi. Ako se, međutim, suviše veliki deo državnih resursa odvrati od stvaranja bogatstva i umesto toga preusmeri u vojne svrhe, onda to na duži rok verovatno vodi slabljenju snage države. Isto tako, ako država suviše strateški rastegne svoje snage, recimo osvajanjem prostranih teritorija, ili vođenjem skupih ratova – ona rizikuje da potencijalne koristi od spoljne ekspanzije budu nadmašene velikom cenom svega toga – što predstavlja dilemu koja postaje akutna ako je dotična država ušla u period relativnog ekonomskog opadanja (vrlo je važno naglasiti da pod relativnim ekonomskim opadanjem Kenedi podrazumeva ekonomsko opadanje u odnosu na druge, jer je to bukvalni prevod engleske reči „relative“, što može navesti na pogrešan zaključak–prim. aut.)“.³⁷ Na drugom mestu, Kenedi je još eksplicitniji kad je u pitanju opasnost od „imperijalnog preprotezanja“ i kaže: „Iako ima tvrdnji da troškovi odbrane mogu imati izvesne komercijalne ekonomske nusproizvode, ipak je veoma teško naći argumente protiv stava da preterani troškovi za oružje štete ekonomskom napretku. Teškoće koje proživljavaju savremena društva, koja su vojno najopremljenija, samo su ponavljanja onih koje su, svojevremeno, pogađale Španiju Filipa II, Rusiju Nikole II i Hitlerovu Nemačku. Velike vojne sile mogu, poput velikog spomenika, delovati impozantno oduševljenom posmatraču; ali ako se ne zasnivaju na čvrstoj osnovi (u ovom slučaju, na produktivnoj nacionalnoj ekonomiji), rizikuju kolaps u budućnosti.“³⁸

Naravno, knjiga je prepuna statistike koja je opravdavala ovakve argumente, i u trenutku kad se pojavila, prosto je naišla na plodno tle, jer su Reaganov „Drugi hladni rat“ kao i skupi programi naoružavanja Amerike, koje je pokrenuo, dobrano ispraznili državnu kasu, doneli ogromne deficite i opravdavali pesimizam onih koji su delili Kenedijeve argumente.³⁹ Činilo se tada da će Japan, a ne Sjedinjene Američke Države, biti zemlja kojoj će pripasti novi vek koji se približavao.⁴⁰ Naravno, kraj Hladnog rata i sve ono što se u

i trajnom činjenicom da je ukupan zbir globalnih interesa i obaveza Sjedinjenih Država sada mnogo veći od snage države da ih brani sve istovremeno.“ Isto, nav. delo, 570.

37 Videti: Pol Kenedi, *Uspomina i pad velikih sila*, str. 11–12.

38 Videti: Isto, nav. delo.

39 Za slične argumente tada videti i: Walter Russell Mead, *Mortal Splendor*, Houghton Mifflin, Boston, 1987; David P. Calleo, *Beyond American Hegemony*, Basic Books, New York, 1987; navedeno prema: Samuel P. Huntington, „The U. S. – Decline or Renewal“, p. 76.

40 Pored jeftinih automobila sa kojima američki proizvođači nisu mogli da se nose, kvalitetnih tehničkih uređaja a i velikog rasta GDP-a, jedna od stvari koja je naročito

međunarodnim odnosima dešavalo u poslednjih dvadesetak godina, nisu dali za pravo Kenediju i njegovim sledbenicima, ali su njihovi argumenti i priča o opadanju svejedno ostali privlačni i u vreme kada o opadanju američke moći nije bilo tako mnogo govora.

AMERIČKI DEKLINIZAM POSLE HLADNOG RATA

Poslednji, *šesti talas američkog deklinizma posle Drugog svetskog rata*, kog smo mi ovom prilikom nazvali *deklinizmom uspona ostalih*, jeste faza u kojoj se Sjedinjene Američke Države trenutno nalaze.⁴¹ Ovaj najnoviji talas američkog deklinizma, po našem mišljenju, počinje onda kada je rat u Iraku krenuo loše po SAD, sredinom 2003. godine, doživljava svoj vrhunac tokom izbijanja svetske ekonomske krize 2008. godine i, uprkos pozitivnom efektu koji je dolazak Baraka Obame na mesto Predsednika SAD imao po položaj i ugled Sjedinjenih Američkih Država u svetu, još uvek traje.⁴² Iako se broj

zabrinula Ameriku, u vezi sa naraslom moći Japana tokom osamdesetih godina prošlog veka, bila je kupovina jednog od simbola američke meke moći, poznate filmske kompanije „Kolumbija Pikčrs“ od strane Sonija, 1989. godine. Da stvar bude gora, po američku percepciju japanske moći, iste godine je i jedan od simbola Vol Strita, Rokfeler centar u Njujorku, takođe prodat Japancima. Bio je to, po novinaru Njujork Tajmsa, „samo još jedan u nizu slučajeva japanske kupovine najvažnijih simbola Amerike, od Holivuda do Vol Strita.“ Videti: Robert J. Cole, „Japanese Buy New York Cachet With Deal for Rockefeller Center“, *The New York Times*, 31st October 1989, izvor: internet 14/08/10 <http://www.nytimes.com/1989/10/31/business/japanese-buy-new-york-cachet-with-deal-for-rockefeller-center.html>

- 41 Ime ovog talasa dato je na osnovu jedne od najvažnijih rečenica u knjizi *Postamerički svet* Farida Zakarije a u kojoj se kaže: „Ovo nije knjiga o opadanju Amerike već knjiga o usponu ostalih“ Videti: Fareed Zakaria, *The Post-American World*, W. W. Norton, New York, 2001, p. 1.
- 42 Prema anketi televizijske stanice Foks njuz od 30. jula 2010. godine, čak 62 posto Amerikanaca veruje da je američka civilizacija u opadanju, dok suprotno misli samo 26 procenata njih. Videti: Dana Blanton, „Fox News Poll: 62 percent Think U. S. is on the decline“, Fox News, izvor: internet 31/08/10 <http://www.foxnews.com/us/2010/07/30/fox-news-poll-percent-think-decline/>. Za drugačije argumente o trajanju ove faze, a naročito o njenom početku videti: Chrystopher Layne, „The Waning of U. S. Hegemony – Myth or Reality“ – A Review Essay“. Profesor Lejn tvrdi da je sve „do jeseni 2007. godine većina članova američkog spoljnopolitičkog establišmenta još uvek smatrala da će američki primat trajati daleko u budućnost. Zapravo, američki spoljnopolitički krugovi su još uvek bili zauzeti oko toga da li je Amerika imperija a ta debata je doživela svoj vrhunac posle terorističkih napada od 11. septembra 2001. godine i rata koji su Amerikanci predvodili za zbacivanje talibana sa vlasti u Avganistanu. Međutim (prim. aut.), do kraja 2007. godine, šapati o američkom opadanju i sumnje u dugoročne perspektive dolara kao rezervne svetske valute, te govorkanja o

autora koji se bavio ovom temom meri u hiljadama, nekoliko njih je uspelo da se istakne kao glavni predstavnik ovog najnovijeg talasa američkog deklinizma. Pomenućemo ovom prilikom samo nekoliko imena: Farid Zakarija, donedavno urednik međunarodnog izdanja časopisa Njuzvik, a od oktobra jedan od glavnih ljudi u konkurentskom Tajmu⁴³; Nial Ferguson, profesor ekonomije na univerzitetu Harvard⁴⁴; Ričard Haas⁴⁵, predsednik saveta za spoljne odnose iz Njujorka; Robert Pejp, profesor Univerziteta u Čikagu⁴⁶; Kišore Mahbubani, dekan škole javnih poslova u Singapuru⁴⁷; Parag Kana,⁴⁸ viši naučni saradnik Nove Američke fondacije u Vašingtonu i, naravno, sam

nastajućoj multipolarnosti, počeli su da bivaju sve glasnjiji u spoljnopolitičkoj debati.“ Videti: Isto, nav. delo. p. 151.

- 43 Videti: Fareed Zakaria, *The Post-american World*; za hrvatsko izdanje ove knjige videti: Farid Zakaria, *Svijet nakon Amerike*, Fraktura, Zagreb, 2009; za srpsko izdanje ove knjige videti: Farid Zakarija, *Postamerički svet*, Heliks, Smederevo, 2009;
- 44 Videti: Niall Ferguson, *Colossus: The Price of America's Empire*, Penguin, New York, 2004; Niall Ferguson, *The Ascent of Money – A Financial History of the World*, The Penguin Press, New York, 2008; videti hrvatsko izdanje ove knjige: Niall Ferguson, *Uspón novca – finansijska istorija sveta*, Naklada Ljevak, Zagreb, 2009; Niall Ferguson, „A World Without Power“, *Foreign Policy*, July/August 2004, pp. 32–39; Niall Ferguson, „Empires with Expiration Dates“, *Foreign Policy*, September/ October 2006, pp. 46–52; Niall Ferguson, „Team Chimerica“, *The Washington Post*, November 17, 2008, p. A 19; Niall Ferguson, „Rough Week, But America's Era Goes On“, *The Washington Post*, September 21, 2008, p. B 01; Za najnovije stavove videti: Niall Ferguson, „An Empire at risk“, *Newsweek*, December 7, 2009, pp. 26–30; ili: „Complexity and Collapse: Empires on the Edge of Chaos“, *Foreign Affairs*, March/ April 2010, izvor: internet 01/08/10 <http://www.informationclearinghouse.info/article24874.htm>; Niall Ferguson, „Sun could set suddenly on superpower as debt bites“, *The Australian*, July 29th 2010, izvor; internet: 01/08/10 <http://www.theaustralian.com.au/news/opinion/sun-could-set-suddenly-on-superpower-as-debt-bites/story-e6frg6zo-1225898187243>
- 45 Ričard N. Has, „Živeti u nepolarnom svetu“, izvor: Internet 04/23/08 <http://www.danas.co.yu/20080423/globus1.html#2>; Richard N. Haass, „The Age of Nonpolarity: What Will Follow U.S. Dominance“, *Foreign Affairs*, May/June 2008, pp. 44–56;
- 46 Videti: Robert Pape, „Empire Falls“, *The National Interest*, January/February 2009, pp. 21–34.
- 47 Videti: Kishore Mahbubani, *The New Asian Hemisphere – The Irresistible shift of the Global power to the East*, PublicAffairs, New York, 2008; Kishore Mahbubani, „The Case against the West“, *Foreign Affairs*, May/ June, 2008, pp. 111–124.
- 48 Videti: Parag Khanna, „Waving goodbye to Hegemony“, *The New York Times*, 27. 01. 2008. izvor: Internet: 01/27/08 <http://www.nytimes.com/2008/01/27/magazine/27world-t.html?ei=5090&en=8261f868401501b5&ex=1359003600&partner=rssuserland&emc=rss&pagewanted=print>; Parag Khanna, *Second World – Empires and influence in New World Order*, Random House, New York, 2008; Parag Khanna, „A

Pol Kenedi, koji je bivao sve glasniji kako se kriza koja je potresala Ameriku produbljivala.⁴⁹

Iako postoje značajne razlike u njihovim stavovima, svim ovim autorima zajedničko je da izražavaju velike sumnje da jedinstveni položaj Sjedinjenih Američkih Država u svetu posle Hladnog rata može biti održavan unedogled. Drugim rečima, „unipolarni trenutak“, o kom je 1990. godine pisao poznati kolumnista „Vašington posta“, Čarls Krauthamer, ipak je, posmatrano u isto-rijskoj perspektivi, bio samo trenutak, i neće biti moguć u svetu koji dolazi.⁵⁰ Proces pomeranja moći (power shift) koji se dešava pred našim očima, poro-điće svet koji će biti veoma različit od onog kojeg je čovečanstvo poznavalo u poslednjih pet vekova, sa Azijom, a ne Evropom i Amerikom kao dominan-tnim.⁵¹

Second Tour Through the 'Second World', izvor: internet 05/10/10 <http://www.paragkhanna.com/?p=519>

- 49 Reč je o sledećim tekstovima ovog autora: „Is this the end of the American Era“, *The Sunday Times*, October 12, 2008, izvor: Internet, 03/12/08 http://www.timesonline.co.uk/tol/news/world/us_and_americas/article4926356.ece; „New world order will emerge in 2009, with U.S. plunging“, izvor: Internet, 05/01/09 http://www.sltrib.com/portlet/article/html/fragments/print_article.jsp?articleId=11372190&siteId=297; i „American Power Is on the Wane“, izvor: Internet, 10/02/09 <http://online.wsj.com/article/SB123189377673479433.html#>; „A Time to appease“, *The National Interest*, July/August 2010, izvor: internet 22/06/10 <http://www.nationalinterest.org/Article.aspx?id=23542>; „Rise and Fall“, *The World Today*, August/September 2010, pp. 6–9.
- 50 Charles Krauthammer, „The Unipolar moment“, *Foreign Affairs*, Winter 1990/1991, pp. 23–33; za njegove kasnije slične argumente videti: Charles Krauthammer, „The Unipolar Moment Revisited“, *The National Interest*, Winter 2002/2003, pp. 5–17; Za njegove najnovije argumente na ovu temu videti: Charles Krauthammer, „Decline is a Choice – The New Liberalism and the end of American Ascendancy“, *Weekly Standard*, October 19, 2009, Vol. 15, No. 05, izvor: internet 14/08/10 <http://www.weeklystandard.com/Content/Public/Articles/000/000/017/056lfnpr.asp>; Formulaciju da je „unipolarni trenutak“ ipak bio samo „trenutak“ autori ovog rada čuli su na predavanju koje je profesor Stiven Majer sa Univerziteta nacionalne odbrane u Vašingtonu održao u Centru za studije SAD Fakulteta političkih nauka Univerziteta u Beogradu, u jesen 2007. godine.
- 51 Kako piše Farid Zakarija, „nastajući međunarodni sistem verovatno će biti potpuno drugačiji od onih koji su mu prethodili. Pre sto godina postojao je multipolarni poredak kojim je upravljalo nekoliko evropskih država, sa konstantno promenljivim saveznicima, rivalstvima, pogrešnim procenama i ratovima. Onda je došlo dvovlašće iz perioda Hladnog rata, na neki način stabilniji poredak ali poredak u kojem su supersile reagovalе i (ponekad) preterano reagovalе na svaki potez suparničke strane. Od 1991. godine živeli smo pod američkom imperijom, jedinstvenim unipolarnim svetom u kojem se otvorena globalna ekonomija proširila i ubrzavala. Ova ekspanzija je i dovela do sledeće promene u prirodi međunarodnog poretka. Na političko-voj-

Tako jedan od najglasnijih i najuticajnijih predstavnika najnovijeg talasa američkog deklinizma, britanski historičar Nial Ferguson, upozorava Amerikance da je situacija u kojoj se sada nalaze neodrživa na duže staze. Ferguson tvrdi da „pošto u području međunarodnih finansija ne postoji takva stvar kao što je *besplatni ručak*“, ogromni američki dugovi kojima se finansira čak i sadašnji pokušaj ekonomskog oporavka, jednog dana će morati da se plate, a kad se tome dodaju i projekcije troškova zakona o zdravstvenom osiguranju, te penzije generacija koje će uskoro završiti radni vek, stvari po budućnost američke moći izgledaju jako sumorno.⁵² Sve to, naravno, izazvaće i nemogućnost da se finansiraju troškovi američkih oružanih snaga, koje su u poslednjoj instanci još uvek najvažniji izvor američke moći.⁵³ Po njemu, postoji obrazac

nom nivou, svet ostaje svet jedne supersile. Ali polarnost nije binarni fenomen. Svet neće ostati unipolaran decenijama unapred a onda iznenada, jednog popodneva postati multipolaran. U svakoj dimenziji moći, sem u vojno-industrijskoj, finansijskoj, društvenoj, kulturnoj – raspored moći se menja na štetu američke dominacije. To ne znači da će svet u kojem ćemo živeti biti antiamerički. **Ali, krećemo se ka post-američkom svetu, koji će biti definisan i kojim će se upravljati iz mnogo mesta i od strane mnogih ljudi.** (podvukli aut.) Videti: Farid Zakaria, „The Future of American Power- How America Can Survive the Rise of the Rest“, *Foreign Affairs*, May/June 2008, Internet 25/04/08 <http://www.foreignaffairs.org/20080501facomment87303/fareed-zakaria/the-future-of-american-power.html?mode=print>

- 52 Videti: Niall Ferguson, „An Empire at risk“, p. 29. Po Fergusonu, „zvona za uzbunu u Vašingtonu bi trebalo da zvone veoma glasno jer će američki deficit tokom 2010. godine dostići cifru od više od 1,470 hiljada milijardi dolara, što je oko 10 posto ukupnog BDP-a drugu godinu zaredom. Od 2001. godine naovamo, u periodu od samo deset godina, federalni javni dug kao deo ukupnog BDP-a porastao je za duplo, sa 32 na 66 posto, koliko se predviđa da će biti sledeće godine. Prema jednoj skorašnjoj projekciji kancelarije za budžet američkog kongresa, dug može porasti sa 90 procenata ukupnog BDP-a na 146 posto 2030. i 344 posto 2050. godine.“ Videti: Niall Ferguson, „Sun could set suddenly on superpower as debt bites“ nav. delo; Bio bi to zaista „scenario noćna mora“ za američke političke odlučioce i Sjedinjene Države u celini. Sve to, po njegovim rečima, situaciju u kojoj se nalaze američke finansije čini gorom od one u kojoj se nalazi Grčka. Videti: Isto; Takav jedan scenario primoraće Sjedinjene Države da vode veoma restriktivnu spoljnu politiku birajući između nemila i nedraga, što je kroz istoriju uvek i bio slučaj sa silama u opadanju.
- 53 „Nazovite Sjedinjene Države kako hoćete – supersilom, hegemonom ili imperijom – ali njihova nemogućnost da upravljaju sopstvenim finansijama veoma je povezana sa sposobnošću da ostanu predominantna globalna vojna sila.“ Isto, nav. delo. p. 27. Najnovije kresanje troškova Pentagona, koje je obelodanio američki sekretar za odbranu Robert M. Gejts, na najbolji način govori o tome: videti: Thom Shanker, „Pentagon plans steps to reduce budget and jobs“, *The New York Times*, August 10th 2010, izvor: internet 11/08/10 http://www.nytimes.com/2010/08/10/us/10gates.html?_r=1&hp=&pagewanted=print; za Gejtsov pogled na ulogu američkih oružanih snaga u

po kojem imperije opadaju i tu nema nikakve razlike između habzburške Španije u šesnaestom i sedamnaestom veku, otomanskog carstva nekada ili Amerike danas: „Evo na koji način imperije opadaju. Sve počinje sa ogromnim dugovima a završava se sa neumitnim smanjenjem u sredstvima raspoloživim za troškove kopnenih snaga, mornarice i vazduhoplovstva.“⁵⁴ Međutim, ono u čemu se američko opadanje po Fergusonu razlikuje od imperija iz prošlosti, jeste moguća brzina kojom će se to desiti. „Šta ako istorija nije ciklična i spora u svom kretanju već aritmična – ponekad skoro nepokretna, a onda u stanju da se poput sportskog automobila iznenada ubrza? Šta ako kolaps imperija ne traje vekovima, već se prišunja iznenada, kao lopov u noći“, pita se Ferguson.⁵⁵ Šta ako Sjedinjene Države prođu kao Sovjetski Savez i pod pritiskom ogromnih problema sa kojima su suočene, za samo par godina nestanu sa istorijske pozornice velikih sila?

vreme velike svetske ekonomske krize videti: Robert M. Gates, „A Balanced Strategy: Reprogramming the Pentagon for the New Age“, *Foreign Affairs*, January/ February 2009, Vol. 88 Issue 1, pp. 28–40; O tome kako ekonomski problemi utiču na ukupnu američku moć i njenu spoljnu politiku videti najnoviju knjigu profesora Univerziteta Džons Hopkins, Majkla Mandelbauma: Michael Mandelbaum, *The Frugal Superpower: America's Global Leadership in a Cash-Strapped Era*, PublicAffairs, New York, 2010; ili: Michael Mandelbaum, „The Downsizing of American Foreign Policy“, *The New Republic*, izvor: internet 12/08/10 <http://www.tnr.com/blog/foreign-policy/76902/the-downsizing-american-foreign-policy>; ili: Brian Wingfield, „Foreign policy on a tighter budget: an interview with Michael Mandelbaum“, *Forbes*, izvor: internet 12/ 08/10 <http://blogs.forbes.com/brianwingfield/2010/08/11/foreign-policy-on-a-tighter-budget/>; Ipak, da ne bi bilo nesporazuma, američki vojni budžet i dalje je ogroman. Po rečima Toda Harisona, analitičara vašingtonskog Centra za strateške i budžetske procene, „Zahtev Obamine administracije za budžet za odbranu za fiskalnu 2011. godinu iznosi ukupno 712 milijardi dolara. Bazični budžet za Pentagon je 549 milijardi dolara plus četiri milijarde za vanredne troškove. Dodatnih 159 milijardi se zahteva za ratove u Avganistanu i Iraku. U budžetu se još traži 19 milijardi za programe koji se odnose na atomsku energiju, 8 milijardi za programe drugih agencija koji se odnose na odbranu i 122 milijarde dolara za ratne veterane. Sveukupno, ovi troškovi iznose 861 milijardu dolara ili 22 posto od ukupnog federalnog budžeta.“ Videti šire o tome u: Todd Harrison, *Analysis of the FY 2011 Defense Budget*, The Center for Strategic and Budgetary Assesment, Washington, D. C.. 2010. Izvor: internet 31/08/10 http://www.csbaonline.org/4Publications/PubLibrary/R.20100629.Analysis_of_the_FY/R.20100629.Analysis_of_the_FY.pdf p. V

54 Isto, nav. delo, p. 30.

55 Videti: „Complexity and Collapse: Empires on the Edge of Chaos“, nav. delo, Za suprotne stavove videti: Joseph S. Nye, Jr., „Fiscal Crisis Rarely Fell Empires“, *Foreign Affairs*, July/ August 2010, izvor: internet 01/07/10 <http://www.foreignaffairs.com/articles/66477/joseph-s-nye-jr/fiscal-crises-rarely-fell-empires>

Država koja se opaža kao glavna pretnja primatu Sjedinjenih Američkih Država u svetskim poslovima u ovom, najnovijem talasu američkog deklinizma, jeste naravno Kina. Umesto lansiranja Sputnjika ili kupovine „Kolumbija Pikčursa“ od strane Sonija, koji su obeležili neke ranije faze, sada imamo događaje poput slanja prvog Kineza u kosmos ili, pak, kupovine jednog od simbola američke moći u domenu informatičke industrije, IBM (i to upravo njenog kompjuterskog dela) od strane kineske kompjuterske kompanije Lenovo (otuda i ovakav naslov našeg rada).⁵⁶ Konstantno visoke stope kineskog ekonomskog rasta, vojni budžet koji jača iz godine u godinu, rad na prvom nosaču aviona, širenje uticaja u Africi, Aziji i drugim delovima sveta, na naslovnim su stranama najtiražnijih novina, a predmet brige akademske javnosti, poslovnih ljudi i političara svuda na Zapadu, a pogotovo u Sjedinjenim Američkim Državama.⁵⁷ Ako je dvadeseti vek pripao Americi, onda nema sumnje da će vek u koji smo ušli zasigurno biti kineski, u najmanju ruku azijski. Drugim rečima,

56 Reč je o kineskom astronautu Jangu Liveiju, čiji je let u kosmos od 15. oktobra 2003. godine dobio ogroman publicitet kako u njegovoj matičnoj državi, tako i u inostranstvu. Ovim je Narodna Republika Kina postala tek treća zemlja u svetu (posle Sovjetskog Saveza i Sjedinjenih Američkih Država, koje su to uradile mnogo decenija ranije) koja je poslala čoveka u kosmos. Videti šire o tome: „China puts its first man in Space“, *BBC NEWS*, 15. October 2003, izvor: internet 15/08/10 <http://news.bbc.co.uk/2/hi/asia-pacific/3192330.stm>; Na sličan način, od kineskih i svetskih medija praćena je i kupovina kompjuterskog dela američke kompanije IBM od strane kineskog kompjuterskog giganta, firme Lenovo, u decembru 2004. godine. Takođe, nedavna prodaja Volvoa od strane američkog Forda kineskoj automobilskoj kompaniji Džili motors samo je jedan u nizu takvih događaja kojima se, osim poslovnog, pridaje i mnogo dublje značenje, u smislu pomeranja centra svetske moći sa Zapada na Istok, sa Amerike i Evrope na Kinu, Indiju i druge zemlje u usponu.

57 O kineskoj moći i njenom eventualnom usponu u rang svetske supersile videti šire u: Bates Gill, *Rising Star: China's new security diplomacy*, Brookings Institution press, Washington, D. C., 2007; Joshua Kurlantzick, *Charm Offensive: How China's Soft Power is Transforming the World*, Yale University Press, New Haven, Co., 2007; Martin Jacques, *When China Rules the World*, Penguin Press, New York, 2009; Li Mingjiang, Ed., *Soft Power: China's Emerging Strategy in International Politics*, Lexington Books, Lanham, Maryland, 2009; Jenny Clegg, *China's global strategy: towards a multipolar world*, Pluto Press, New York, 2009; Dilip Hiro, *After Empire: The birth of a multipolar World*, Nation Books, New York, 2010; Za suprotne argumente videti: Susan L. Shirk, *China, Fragile Superpower – How China's Internal Politics Could Derail Its Peaceful Rise*, Oxford University Press, New York, 2007; Joseph S. Nye, „China's Century is Not Yet upon Us“, *The Financial Times*, May 19th 2010, izvor: internet 16/08/10 http://belfercenter.ksg.harvard.edu/publication/20163/chinas_century_is_not_yet_upon_us.html; Joseph S. Nye, Jr, „American and Chinese Power after the Financial Crisis“, *The Washington Quarterly*, Vol. 33, No. 4, October, 2010, pp. 143–153.; Dragan Živojinović, „Šest razloga zbog kojih Kina neće biti sledeća svetska supersila“,

točak vremena se ne može zaustaviti jer „istorija uspona i pada velikih sila nikako nije došla do svog kraja“.⁵⁸

ZAKLJUČAK

Cilj ovog rada bio je da se opiše, istraži i objasni američki deklinizam posle Drugog svetskog rata. Iako su priče o propasti imperija veoma privlačile ljude u svim prostorima i svim vremenima, naše je mišljenje da je veoma teško dati objektivnu procenu stanja američke moći danas, a pogotovo njene budućnosti. Iz tih razloga, u ovom radu se navođenjem različitih talasa američkog deklinizma ukazalo na zavodljivost takvih priča i opasnost od automatskog verovanja u njih. Ako ništa drugo, pre nego što se Amerika sasvim otpiše kao vladajuća sila našeg doba, o tome treba razmisliti barem još jednom.

LITERATURA

- Blanton, Dana, „Fox News Poll: 62 percent Think U. S. is on the decline“, Fox News, izvor: internet 31/08/10 <http://www.foxnews.com/us/2010/07/30/fox-news-poll-percent-think-decline/>
- Brooks, S. G., Wohlforth, W. C., 2008, *The World out of Balance*, Princeton University Press, Princeton, New Jersey.
- Chua, Amy, 2007, *Day of Empire: How Hyperpowers rise to global dominance and why they fall*, Doubleday, New York.
- Cole, Robert, J., 1989, „Japanese Buy New York Cachet With Deal for Rockefeller Center“, *The New York Times*, 31st October; izvor: internet 14/08/10 <http://www.nytimes.com/1989/10/31/business/japanese-buy-new-york-cachet-with-deal-for-rockefeller-center.html>
- Dimitrijević, Vojin, Stojanović, Radoslav, 1988, *Međunarodni odnosi*, Centar za publikacije pravnog fakulteta, Beograd.

Godišnjak 2009, godina III, decembar 2009, Univerzitet u Beogradu – Fakultet političkih nauka, Beograd, 2009, str. 437–475.

- 58 Videti: Pol Kenedi, *Ušpon i pad velikih sila*, str. 16. Dodajmo svemu ovome i podatak da je sredinom avgusta ove godine svet obišla informacija da je Kina pretekla Japan kao druga ekonomska sila sveta. Videti šire o tome u: David Barboza, „China passes Japan as Second-largest economy“, *The New York Times*, August 15 2010, izvor: internet 16/08/10 http://www.nytimes.com/2010/08/16/business/global/16yuan.html?_r=1&ref=global-home&pagewanted=print; ili: Tomoko A. Hosaka, „China surpasses Japan as world’s No. 2 economy“, *The Washington Post*, August 16. 2010, izvor: internet 16/08/10 http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2010/08/15/AR2010081503697_pf.html

- Dowd, Allan W., 2007, „Declinism“, *Policy Review*, No. 144, August – September, pp. 83–97.
- Elliot, John, H., 1991, „Managing Decline: Olivares and the Grand Strategy of Imperial Spain“, in: Paul Kennedy, Ed., *Grand Strategies in War and Peace*, Yale University Press, New Haven 1991, pp. 87–104.
- Ferguson, Niall, 2007, „Venice on the Hudson“, *The Los Angeles Times*, Monday, May 14 2007, izvor: internet, 05/14/07 <http://latimes.com/2007/may/14/opinion/oe-ferguson14>
- Ferguson, Niall, 2009, „An Empire at risk“, *Newsweek*, December 7, pp. 26-30.;
- Ferguson, Niall, 2010, „Complexity and Collapse: Empires on the Edge of Chaos“, *Foreign Affairs*, March/ April; izvor: internet 01/08/10 <http://www.information-clearinghouse.info/article24874.htm>
- Ferguson, Niall, 2010, „Sun could set suddenly on superpower as debt bites“, *The Australian*, July 29th; izvor: internet 01/08/10 <http://www.theaustralian.com.au/news/opinion/sun-could-set-suddenly-on-superpower-as-debt-bites/story-e6frg6zo-1225898187243>
- “Foreign News: We will bury you“, *Time*, Monday, November 26, 1956; izvor: internet 02/10/10 <http://www.time.com/time/magazine/article/0,9171,867329,00.html>
- Foster, Colin, „The USA as Hyperpower“, izvor: internet 12/08/10 <http://www.workersliberty.org/files/usa.pdf>
- Friedberg, Aaron, 2009, „Same old songs: What Declinists (and Triumphalists) miss“, *The American Interest*, November / December; izvor: internet 16/08/10 http://www.viet-studies.info/kinhte/Friedberg_Declinist_AI.htm
- Harrison, Todd, *Analysis of the FY 2011 Defense Budget*, The Center for Strategic and Budgetary Assessment, Washington, D. C.. 2010. Izvor: internet 31/08/10 http://www.csbaonline.org/4Publications/PubLibrary/R.20100629.Analysis_of_the_FY/R.20100629.Analysis_of_the_FY.pdf
- Herman, Arthur, *The Idea of Decline in Western History*, Free Press, New York, 1997.
- Huntington, Samuel P., „The U. S. – Decline or Renewal“, *Foreign Affairs*, Winter 1988/1989, pp. 76–96.
- Kenedi, Pol, 1999, *Uspon i pad velikih sila*, Službeni list SRJ, Beograd, CID, Podgorica.
- Kennedy, Paul, 2010, „Rise and Fall“, *The World Today*, August–September 2010, pp. 6–9.
- Kisindžer, Henri, 1976, *Obnovljeni svijet*, Nakladni zavod Matice Hrvatske, Zagreb.
- Kissinger, Henry, 2008, „The Tree Revolutions“, *The Washington Post*, April 7.
- Layne, Christopher, 2009, „The Waning of U. S. Hegemony – Myth or Reality“ – A Review Essay“, *International Security*, Vol. 34, No. 1, Summer 2009, pp. 147–172.
- Luttwak, Edward, N., 1997, „From Homer to Unabomber: Review Essay“, *Foreign Affairs*, Vol. 76, No. 1, January/ February, pp. 153–158.
- Mandelbaum, Michael, 2010, *The Frugal Superpower: America's Global Leadership in a Cash-Strapped Era*, PublicAffairs, New York.

- Martin, John, Romano, Denis, 2000, „Reconsidering Venice“, in: Martin, John, Romano, Denis, Eds., *Venice Reconsidered – The History and Civilization of an Italian City State 1297–1797*, The Johns Hopkins University Press, Baltimor, pp. 1–35.
- Murphy, Cullen, 2007, „Are we Rome: The Fall of an Empire and the fate of America“, *The Washington Post*, Friday, June 29; izvor: internet 29/06/07 <http://www.washingtonpost.com/wp-srv/style/longterm/books/chap1/arewerome.htm>
- Nye, Joseph S. Jr., 1991, *Bound to Lead – The Changing Nature of American Power*, Basic Books, New York.
- Nye, Joseph, Jr., 2010, „The Future of American Power: Dominance and Decline in Perspective“, *Foreign Affairs*, November/ December, izvor: internet 26/10/10 <http://www.foreignaffairs.com/articles/66796/joseph-s-nye-jr/the-future-of-american-power>
- Rose, Charlie Show, „Conversation with Henry Kissinger, Zbigniew Brzezinski and Brent Scowcroft“, izvor: internet 07/01/07 http://www.csis.org/media/csis/events/070615_nyc_rose.pdf
- Shaw, George Bernard, *Missalliance*, izvor: internet 11/11/08 <http://www.gutenberg.org/files/943/943-h/943-h.htm>
- Simić, Dragan R., 2009, *Svetska politika*, Fakultet političkih nauka, Čigoja štampa, Beograd.
- Wingfield, Brian, „Foreign policy on a tighter budget: an interview with Michael Mandelbaum“, *Forbes*; izvor: internet 12/ 08/10 <http://blogs.forbes.com/brianwingfield/2010/08/11/foreign-policy-on-a-tighter-budget/>
- Zakaria, Fareed, 2008, *The Post-American World*, W. W. Norton, New York.
- Zakaria, Farid, 2008, „The Future of American Power– How America Can Survive the Rise of the Rest“, *Foreign Affairs*, May/June, Internet 25/04/08 <http://www.foreignaffairs.org/20080501facomment87303/fareed-zakaria/the-future-of-american-power.html?mode=print>
- Zakarija, Farid, 2009, *Svijet nakon Amerike*, Fraktura, Zagreb.
- Zakarija, Farid, 2009, *Postamerički svet*, Heliks, Smederevo.

Dragan R. Simić
Dragan Živojinović

FROM SPUTNIK TO LENOVA: SIX WAVES OF AMERICAN DECLINISM AFTER THE SECOND WORLD WAR

Summary

In this paper, the authors examine different waves of American declinism, since the Second World War. In the first part of the paper, he gives a description of the first five waves of American declinism, from the mid-fifties in the last century, and by the end of the Cold War. In the second part, he presents the latest phase of American decline, and displays similarities and differences between the present and past moments.

Key words: International relations; power; the United States of America; process of shifting power; decrease in power; future of American power